

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Darwin op de sofa

Bespreking van

Pieter R. Adriaens (2008). *Het nut van waanzin — Essays over darwinisme en psychiatrie*. Leuven: Acco.
ISBN 978 90 334 6914 5, 192 pp., € 22,50

LUDI VAN BOUWEL

De evolutiepsychiatrie is een gloednieuwe discipline in de medische wetenschap. Ze probeert onder meer een antwoord te geven op de vraag hoe het komt dat geestesziekten niet uitsterven. Geestesziekten zijn immers van alle tijden. Bovendien gaat men ervan uit dat ze overerfbaar zijn. Dat wil zeggen dat onze genen een rol spelen in de vatbaarheid voor dergelijke stoornissen. Ten slotte vormen geestesziekten een aanslag op het sociale en seksuele leven van mensen die eronder gebukt gaan, waardoor geesteszieken minder nakomelingen hebben dan 'gezonde' mensen. Geestesziekten confronteren ons dus met een wonderlijke darwinistische ongerijmdheid: hoe kan het dat de genen die een rol spelen bij geestesziekten aan natuurlijke selectie wisten te ontsnappen? Hebben geestesziekten misschien ongekende voordelen? De evolutiepsychiatrie onderzoekt onder meer deze vragen en kende de voorbije twee decennia vooral in de Angelsaksische landen een sterke ontwikkeling. In ons taalgebied zijn hierover nauwelijks publicaties verschenen, behalve van de hand van twee filosofen verbonden aan het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte van de KU Leuven, Andreas De Block en Pieter Adriaens. De lezer is gewaarschuwd. De auteur van *Het nut van waanzin*, Pieter Adriaens, is een filosoof die met verwondering staat te kijken naar een aantal zaken die in de huidige psychiatrie vaak als vanzelfsprekend worden beschouwd. Hij bundelt vier essays rond het thema van darwinisme en psychiatrie. In het eerste essay (*Fylogenetische fan-*

tasieën, over Freud en de evolutiepsychiatrie) illustreert de auteur dat Freud een evolutiepsychiater avant la lettre was. Freud trachtte immers in zijn postuum verschenen artikel *Übersicht der Übertragungsneurosen* (1915) zijn onderzoek naar psychische stoornissen op een evolutiebiologische leest te schoeien. Dit buitengewone artikel zit vol boeiende speculaties, maar vertoont heel wat fouten die te maken hebben met Freuds schatplichtigheid aan het lamarckisme en het recapitulationisme, die reeds in zijn tijd achterhaald waren. Freuds dwalingen verhinderen echter niet dat er belangrijke overeenkomsten bestaan tussen het freudiaanse gedachtegoed en de huidige evolutiepsychiatrie. In zijn drie volgende essays diept de auteur een aantal reeds door Freud aangehaalde thema's van de huidige evolutiepsychiatrie verder uit. Zo heeft hij het in zijn tweede essay (*De euvels van onze evolutie — Over ziekte en uniek zijn*) over een eeuwenoud filosofisch probleem: het verschil tussen mens en dier. De mens is volgens Freud een 'ziek dier' en de evolutiepsychiatrie lijkt hem gelijk te geven. Het derde essay (*De evolutie van een classificatie*) handelt over een andere filosofische problematiek: het verschil tussen ziekte en gezondheid. De huidige DSM-diagnostiek met zijn categoriale systeem van classificeren wordt door de evolutiepsychiatrie onder vuur genomen. In het categoriale denken worden psychische ziekten veroorzaakt door een biologische afwijking en die afwijking zou een breuklijn zijn tussen ziekte en gezondheid. De evolutiepsychiaters wijzen erop dat de biologische psychiatrie zeer sterk de neiging heeft psychische aandoeningen te beschouwen als reële entiteiten, dit wil zeggen als afgelijnde biologisch gegronde aandoeningen die onafhankelijk zijn van onze theorieën en observaties. Deze aandoeningen zouden dan als verklaring dienen voor de problemen waarmee psychiatrische patiënten te kampen hebben. Dit is een vorm van reïficatie (verdingelijking) die elke fundamentele vooruitgang in het

onderzoek naar psychische stoornissen bemoeilijkt (zie ook Nieweg 2005). In het laatste, naar mijn mening meest boeiende, essay (*Een evolutionair enigma, over evolutiepsychiatrie en schizofrenie*) ondergraaft Pieter Adriaens de stelling dat schizofrenie een evolutionaire paradox is. Hij doet dit met een aantal scherpzinnige argumenten waarvoor ik de lezer verwijst naar het boek zelf. Als alternatief voor de evolutionaire paradox van schizofrenie formuleert hij de 'smeltkroeshypothese'. Deze hypothese is gebaseerd op de gedachte dat schizofrenie in werkelijkheid een psychiatrische reïficatie is, waarachter een heterogene groep van stoornissen schuilgaat. Het boek richt zich niet alleen tot specialisten in de geestelijke gezondheidszorg maar ook tot een breder publiek van leken die op een of andere manier geïnteresseerd zijn in de wondere wereld van de psychiatrie. Het zal zeker ook psychoanalytici aanspreken, enerzijds omdat Freuds fylogenetische fantasie als uitgangsbasis wordt genomen, maar ook omdat hier weer eens wordt aangetoond hoe Freud reeds een eeuw geleden vragen formuleerde die een huidige, recent opgekomen discipline tot haar onderzoeks-terrein beschouwt.

Ik heb erg genoten van dit boek. Het is geschreven in een heldere, scherpzinnige, bij wijlen humoristische stijl. Bovendien raakt het een aantal kernthema's in de huidige psychiatrie die ook de psychoanalyse niet koud kunnen laten zoals de vraag waarom worden we ziek? En hoe zit het met ons diagnostische systeem? Het is verfrissend te lezen hoe een buitenstaander van de psychiatrie nadenkt over ons vak. De scherpzinnige manier van denken en argumenteren en de kritische instelling tegenover elk idee dat wordt gelanceerd, maken van dit boek een wetenschapsfilosofisch goed onderbouwd werk. En toch is het ook een echt essay in de dichtertelijke betekenis die Patricia De Martelaere eraan geeft: 'Het essay is het lyrische artikel, het korte verhaal van de wetenschap' (geciteerd door Pieter Adriaens zelf op pagina 10 van het boek).

Literatuur

- DE BLOCK, A. (2006). *Waanzin en natuur — Darwin en de psychiatrie*. Amsterdam: Boom.
- DE MARTELAERE, P. (1997). *Verrassingen*. Amsterdam: Meulenhoff. (p. 93-94).
- FREUD, S. (1915/1985). Übersicht der Übertragungsneurosen [Entwurf der zwölften metapsychologische Abhandlung von 1915]. *Sigmund Freud Nederlandse Editie: Psychoanalytische Theorie 2* (p. 175-202). Amsterdam: Boom.
- NIEWEG, E. (2005). Wat wij van Jip en Janneke kunnen leren — Over reïficatie (verdingelijking) in de psychiatrie. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 47, 687-696.

Wat werkt volgens wie?

Bespreking van

Lina Balestrière, Jacqueline Godfrind, Jean-Pierre Lebrun, Pierre Malengreau (red.) (2008). *Ce qui est opérant dans la cure — Des psychanalystes en débat*. Parijs: Editions Erès.

ISBN 978 2 7492 0843 5, 220 pp., € 20,-

MARK KINET

Vier analytici uit vier Belgische verenigingen presenteren beurtelings eigen standpunten en reageren op elkaar: soms scherp en fel maar steeds respectvol en constructief. Dergelijke 'Controversial Discussions' zijn nuttig om schizoïde-paranoïde denkbeelden over elkaar te pareren. Filosofen als Feyerabend en Rorty (bepleiters van respectievelijk theoretisch pluralisme en 'conversations' tussen verschillende oriëntaties) zouden een dergelijke onderneming zeker toejuichen. Anderzijds: 'Pour disputer il faut être d'accord.' Zo is Godfrind ontsteld over de radicaliteit van het taal- en cultuurverschil dat haar van Malengreau scheidt. *Ce qui est opérant dans la cure* is te lezen als vier zelfportretten, van mensen tot wie de lezer zich meer of minder aangetrokken